

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

№12
2025

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 598 sahifa,
2-dekabr, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijranovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalarini tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo‘yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo‘yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo‘yicha
ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Yangi O'zbekiston sharoitida ayollar ijtimoiy faolligini oshirishda psixologik motivatsiya va o'z-o'zini rivojlantirish strategiyalari	26
<i>Xuseynova Abira Amanovna</i>	
Pragmalinguodidactic Principles in Teaching English for Philologist Students and their Application in Intercultural Communication.....	31
<i>Arzieva Bibi-Sanem Aynazarovna</i>	
Metakognitiv ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan biologiya o'quv materiallarini loyihalash, joriy etish va samaradorligini baholash.....	35
<i>Abdurasulova Gulrux Habibullayevna</i>	
Oligofreniya holatida neyropsixologik tashxislar qo'llanilishining umumiy masalalari	40
<i>Akramov Dostonbek Ikromjon o'g'li, Xojaliyeva Sarvinoz Elyorjon qizi</i>	
Oliy ta'lim muassasalari talabalarida kreativ kompetensiyani rivojlantirish pedagogik muammo sifatida ...	44
<i>Asatova Dildora Aslamovna</i>	
Ingliz tili o'qish ko'nikmalarini takomillashtirishda autentik manbalarning roli.....	49
<i>Bekmuratova Nargiza Arislanbayevna</i>	
Insuldan keyingi nutqni tiklashda logopedik reabilitatsiya va nevrologik muolajalar integratsiyasi	52
<i>Boltaboyeva Xurshida Sharofiddinovna</i>	
The Concept of Symbols in Linguoculturology	56
<i>Hamraqulova Gulandom Sodiq qizi</i>	
Buyuk ipak yo'li xalqlari o'rtasidagi pedagogik va madaniy aloqalarning vujudga kelishi.....	59
<i>Mirxalilova Nargiza Akbarovna</i>	
Bo'lajak tarbiyachilarni bolalarni nutqini o'stirishga bo'lgan kasbiy-pedagogik tayyorgarligini o'stirish	63
<i>Mitaliboyeva Dildora</i>	
Koxlear implantli bolalarning eshituv–nutqiy faolligini oshirishda differensial yondashuv asosida korreksion-pedagogik ish	66
<i>Nartayeva Shahoza Yulchibayevna</i>	
Fasilitatsion yondashuv asosida kichik maktabgacha yoshdagi bolalarda adaptiv ko'nikmalarni rivojlantirishning psixologik-pedagogik mexanizmlari.....	71
<i>Normatova Nilufar Komilovna</i>	
Boshlang'ich sinflarda disgrafiyasi bo'lgan o'quvchilarda yozish kompetensiyalarini shakllantirishning ilmiy-nazariy asoslari (XIX–XXI asrlarda).....	76
<i>Qaxxorova Saidaxon, Mamarajabova Zulfiya</i>	
Raqamli texnologiyalar va onlayn platformalar orqali olimpiya ta'limini rivojlantirish: yoshlar orasida axloqiy va jismoniy madaniyatni oshirish	80
<i>Qodirov Jurabek Mamatsimonovich</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida sun'iy intellekt bilim va savodxonligini rivojlantiradigan innovatsion jismoniy-interaktiv o'yinlar: pedagogik model.....	83
<i>Quvonova Nodirabegim Shavkat qizi</i>	
“Sab'ai sayyor” asarida qo'llangan onomastik birliklar haqida mulohazalar	87
<i>Gadayev Oybek Yaxshiboyevich, Ravshanova Sharbatoy Rahmatilla qizi</i>	
Ijtimoiy tarmoq shifokorlarining masofaviy konsultatsiyalari shaxs psixikasi va salomatligiga ta'siri	91
<i>Askarova Nargiza Abdivaliyevna, Ravshanova Zarnigor Daminovna</i>	
Talabalar ilmiy dunyoqarashini rivojlantirishda innovatsion ta'lim texnologiyalari va interfaol metodlardan foydalanish.....	95
<i>Satvoldiyev Faxriddin Akbarali o'g'li</i>	
Innovatsion ta'lim texnologiyalari orqali pedagoglarning kreativligini rivojlantirish	99
<i>Saydullayeva Gulasal Umidjon qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalar motorikasini rivojlantirishning standart modeli	102
<i>Sirojiddinova Xamidaxon Xasanboy qizi</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarning shaxslararo munosabat kompetensiyasini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari	106
<i>Turg'unova Gulnoza Muhammadjonovna, Xodjiyeva Mahliyo</i>	

Shaxsdagi mehnat motivatsiyasi samaradorligini ta'minlashga xizmat qiluvchi korrelyatsion bog'liqliklar tahlili	109
Xusanov Samariddin Maxmadaminovich	
Auditoriyadan tashqari musiqiy mashg'ulotlarni art-terapiya yordamida tashkil etish asoslari	112
Yarashev Jo'rabek To'rayevich	
Формирование творческого мышления школьников на уроках музыки	117
Габдульманова Ильнура Минисламовна	
Теоретико-методологические основы коллаборативного обучения, кооперативных подходов и интерактивных педагогических методов	119
Жураева Мафтуна Бахтиёр кизи	
Педагогическое колесо как инструмент формирования цифровой компетентности будущих педагогов дошкольного образования.....	124
Урзова М. Б., Усманова У. Б.	
Особенности гражданского воспитания обучающихся в системе "школа–махалла" в Узбекистане ..	130
Хайдаров Шавкат Шамсиддин угли	
Педагогические условия формирования языковой грамотности у учащихся с тяжелыми нарушениями речи.....	135
Юсупова Зулайхо Бахром кизи	
Valeologik tarbiyada o'yin texnologiyalarining ahamiyati.....	139
Berkinova Charos Islomovna	
O'quvchilarda faol fuqarolik kompetensiyasi tushunchasi, mazmuni va shakllanishi	142
Buvorayeva Gulruh Shoikrom qizi	
Boshlang'ich ta'limda STEAM yondashuvi asosida o'qitishning didaktik imkoniyatlari	145
Cho'tboyeva Munisxon Eshpo'lat qizi	
Tabiatga muhabbat: maktabgacha ta'limda milliy qadriyatlar va o'yinlar orqali ekologik tarbiya	150
Ergasheva Umriniso Komilovna	
Zamonaviy ta'lim – talabalar ijtimoiy intellektini shakllantirish omilidir.....	153
Ermatova Gulnoz Pirimovna	
O'zbekistonning eng yangi tarixi fanini o'qitishda pedagogik texnologiyaning o'rni	156
Gazibekova Feruza Hakimovna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining raqamli texnologiyalar muhitida tanqidiy va mustaqil fikrlashini rivojlantirish metodikasi	159
Haydarova Feruza Haydar qizi	
Talabalarda ma'naviy-axloqiy fazilatlar va sifatlarni shakllantirish mexanizmi.....	162
Jumanazarova Dilnoza Umurzaqovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning kasbga bo'lgan qiziqishlarini shakllantirishda interfaol metodlarni qo'llash texnologiyasi.....	165
Jumayeva Malika Aliyevna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarda kasbiy-nutq madaniyatini rivojlantirish.....	168
Lutfetdinova Ra'no Xusnetdinovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda matematik rivojlanishga zamonaviy yondashuvlar va jahon tajribalari ..	172
Masharipova Barno Erkin qizi, Adilbayeva Dilnoza Adilbay qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida til o'yinlari texnologiyalarining nazariy asoslari.....	175
Masharipova Dilfuza Muxammatjon qizi	
Maktabgacha ta'lim tarbiyachisi pedagogik faoliyatining o'ziga xosligi	178
Muhammadiyeva Feruza Turakulovna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini og'zaki va yozma nutqini rivojlantirishda aksiologik yondashuvdan foydalanish metodikasi.....	181
Muhiddinova Munira Xayrullayevna	
Boshlang'ich ta'lim jarayonida matematika fanini o'qitishda raqamli transformatsiya vositalaridan foydalanishning metodik paradigmasi	184
Narzullayeva Sevara Omonovna	
O'qituvchining muloqot madaniyatini shakllantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari	187
Nizamova Nodira Paxritdinovna	
Integrativ yondashuv asosida o'quvchilarning nutqiy kompetentligini rivojlantirishning mazmuniy izohlanishi	191
Oysha Qurbonova, Nodira Abduraimova	
Boshlang'ich ta'limda Finlandiya tajribasi	195
Nodira Sherboyeva	

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS	<p>Kutubxonachi kutubxona-axborot xizmati jarayonining yetakchi ishtirokchisi sifatida ..... 198 O'ktam Nosirov</p> <p>Pedagogik ta'lim transformatsiyasida talabalarning tadqiqotchilik kompetensiyalarini rivojlantirish texnologiyasi..... 204 Rustamova Shoxista Omonjonovna</p> <p>Globalashuv sharoitida axborot-psixologik xavfsizlikni shakllantirish masalalari..... 208 Raxmatjonov Shoxjahon Dilshodbek o'g'li</p> <p>Talabalarga ingliz tilini o'qitishning zamonaviy innovatsion texnologiyalari ..... 212 Sa'dullayeva Rushana</p> <p>Boshlang'ich sinf matematika darslarida o'quvchilarning mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish ..... 215 Saidova Dilbar Erkinovna</p> <p>Pedagog xodimlarda tolerantlik namoyon bo'lishining determinantlari..... 218 Sattorova Maxliyo Dilmurod qizi</p> <p>Kreativ metodlar orqali maktabgacha yoshdagi bolalarda kreativ tafakkur va fikrlashni rivojlantirish ..... 223 Sultonboyeva Baxriniso Ilhomjon qizi</p> <p>Artpedagogika texnologiyalaridan foydalanib maktabgacha yoshdagi bolalarda dialogik nutqni rivojlantirish metodikasi ..... 226 Xolmatova Fotima Baxtiyor qizi</p> <p>Boshlang'ich ta'limda yashil kompetensiyalarni shakllantirish yo'nalishlari..... 229 Yaqubova Shoira Tog'aymuratovna</p> <p>Emotsional intellektni rivojlantirishning nazariy asoslari..... 233 Yarmatov Raxmboy Baxramovich</p> <p>Boshlang'ich ta'limda o'quv veb-saytlari orqali til kompetentligini rivojlantirish ..... 239 Zokirova Sohiba Muxtoraliyevna, Muxammadjonova Diyorabonu Muzaffarjon qizi</p> <p>Языковые изменения в русском языке XXI века: исследование новых слов, сленга, интернет-коммуникации, влияния англицизмов и глобализации на современный русский язык ..... 242 Марупова Дилфуза Давроновна</p> <p>Oliy ta'limda talabalarning ilmiy-tadqiqot faoliyatining maqsad va vazifalari ..... 247 F. R. Xosilova</p> <p>Boshlang'ich ta'lim texnologiya darslarida o'quvchilarni tabiiy materiallar bilan ishlashga o'rgatish ..... 251 Kambarov Nodirjon Sattarovich, Nasirjanova Feruzaxon Alixon qizi</p> <p>Boshlang'ich ta'limda STEAM yondashuvining qo'llanilishi va uning samaradorligi..... 256 Abdulazizova Yulduz Abdujabbor qizi</p> <p>Tabiiy fanlarni o'qitishda STEAM yondashuvi asosida kreativlikni rivojlantirish metodikasi ..... 259 Abdullayeva Dilrabo Fayzulla qizi</p> <p>Umumta'lim maktablarida o'quvchilarda shaxs ma'naviy qiyofasini shakllantirishning zamonaviy pedagogik texnologiyalari..... 262 Aliyeva Zuxra Tursunboyevna</p> <p>Yosh avlodni madaniy-tarixiy yondashuv asosida tarbiyalashda madaniy-ma'rifiy muassasalarning o'rni.. 265 Aripov Shokirjon Olimovich</p> <p>Ta'limda yangi texnologiya: 4K modeli va uni amalga oshirish yo'llari..... 268 Avliyoqulova Nasiba Choriyevna</p> <p>Badiiy-tarixiy materiallarni ta'lim jarayoniga integratsiyalashning metodologik asoslari..... 272 Baratov Baxtiyorjon Qodirovich</p> <p>Bolaning maktabgacha ta'lim tashkilotiga moslashishida o'yinning roli..... 275 Barno Masharipova Erkin qizi, Zuhrobova Mahliyo Abdulatif qizi</p> <p>Boshlang'ich sinf o'qish savodxonligi darslarida integrativ yondoshuvdan foydalanish texnologiyasi ..... 278 Ernazarova Laylo Abdusaitovna, Saidahmadova Gulrux Farrux qizi</p> <p>Bo'lajak tarbiyachilarda metarefleksiv fikrlashni rivojlantirishning psixologik-pedagogik asoslari ..... 284 Ismailova Nilufar Isroildjanovna</p> <p>Semantic and Cross-Cultural Features of Food-Based Idioms in Karakalpak and English Languages..... 289 Jiemuratova Gulistan Koshkinbaevna</p> <p>Filolog talabalarida mustaqil fikrlash va qaror qabul qilishni rivojlantirishda metakognitiv yondashuvlarning didaktik mexanizmlari..... 292 Jo'rayeva Dilnoza Ro'zimat qizi</p> <p>Rivojlantiruvchi sohalar kompetensiyalariga integratsion yondashuv asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash texnologiyasini rivojlantirish ..... 296 Jo'rayeva Zilola Sayfiddin qizi</p>
-------------------------------	---

Psixologlar kasbiy komponentlarini rivojlantirishda matematik usullardan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari.....	302
<i>Kuziyeva Dilnura Dilmurotovna</i>	
O'zbekiston metodik maktabida sotsiolingvistik kompetensiyani shakllantirish bo'yicha olib borilgan ilmiy tadqiqotlar tahlili	306
<i>Madaminova Gulzira Gulamkadirovna</i>	
Maxsus pedagogika fanlarini o'qitishning nazariy-metodik asoslari	313
<i>Maqsudova Nodira Alijonovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda metakognitiv ko'nikmalarni rivojlantirishda ertakterapiya texnologiyalaridan foydalanish metodikasi	317
<i>Muxiddinova Difuza Sherdor qizi</i>	
Nutq madaniyatini shakllantirishda o'qituvchi nutqining roli.....	320
<i>N. Q. Olimova</i>	
Boshlang'ich ta'lim jarayonida matematika fanini o'qitishda raqamli transformatsiya vositalaridan foydalanishning metodik paradigmasi	323
<i>Narzullayeva Sevara Omonovna</i>	
O'quvchilarda ekologik madaniyatni shakllantirish metodikasi	326
<i>Normirzayeva Maftunaxon Ilyosjon qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tadqiqot faoliyatini rivojlantirishda intensiv ta'lim texnologiyalarining metodik asoslari.....	329
<i>Olloqulova Farzona Umedillayevna</i>	
Maktabgacha ta'lim yoshidagi giperaktiv bolalar bilan ishlashda pedagogik kompetentligini oshirish metodikasi.....	332
<i>Raimqulova Sojida Abdusaid qizi</i>	
Talabalarning tadqiqotchilik kompetensiyalarini shakllantirishning nazariy asoslari	335
<i>Rustamova Shoxista Omonjonovna</i>	
Inklyuziv ta'limni tashkil etishning xorijiy pedagogik amaliyotdagi modellari	339
<i>Sultonova Zarina Uchqun qizi</i>	
Xalq pedagogikasida ertaklarning tarbiyaviy va ma'naviy-ma'rifiy ahamiyati: ma'naviy begonlashuvga qarshi tarbiyaviy omil sifatida.....	343
<i>To'xtasinova Farida Davlatali qizi</i>	
B1 darajadagi talabalar uchun xorijiy tilni o'qitishda audiovizual texnologiyalar yordamida ta'lim samaradorligini oshirishning metodik asoslari	347
<i>Toshpulatova Shaxsanam Xolmurodovna</i>	
Kontekstli ta'lim va uning boshlang'ich ta'lim matematikasidagi ahamiyati haqida	350
<i>Umarova Nigora Alisherovna</i>	
Oiladagi psixologik muhitning o'spirinlarda to'liqsizlik kompleksi shakllanishiga ta'siri	353
<i>Xalmuratova Dilorom Abdikarimovna</i>	
Ta'limda faktcheking: misinformatsiya va dizinformatsiyaga qarshi kurashishning pedagogik asoslari	356
<i>Xidirova Maftuna Ithom qizi</i>	
Maktab o'quvchilarini falsafiy va dunyoqarashga tayyorlash omillari	362
<i>Xo'shboqova Farida Komiljon qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida nutq faoliyatini rivojlantirishning lingokognitiv asoslari	370
<i>Xusanova Gulruxsor To'lqin qizi, Aliyeva Muhlis Baxodir qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqiy kompetensiyasini oshirish	374
<i>Zokirova Sohibaxon Muxtaraliyevna, Erkinova Nazokatxon Anvarjon qizi</i>	
Эффективность занятий кроссфитом в повышении уровня общей физической подготовленности слушателей института повышения квалификации МВД Республики Узбекистан	377
<i>Албеков Шокир Адилбекович</i>	
Роль торговых и кочевых маршрутов в формировании лингвокультурных заимствований между Хорезмом и Южной Сибирью.....	381
<i>Сатымова Светлана Сатымовна</i>	
Использование искусственного интеллекта в обучении русскому языку как иностранному: проблемы и решения.....	385
<i>Ташева Дилором Салимовна</i>	
Проблемы использования коммуникативного метода в преподавании русского языка студентам	389
<i>Тоджибоева Наргиза Джумабоевна</i>	

Maktab–oila–mahalla hamkorligining qizlar ijtimoiy faolligini oshirishga ta'siri	393
<i>Abdurazoqova Marg'uba Muxammad qizi</i>	
Ta'lim tizimida musiqiy madaniyatni takomillashtirishning metodologik imkoniyatlari.....	397
<i>Asqarova Xurshida A'zamjon qizi</i>	
Maktab biologiya kursini o'qitishda dars va darsdan tashqari mashg'ulotlarning o'zaro bog'liqligi asosida metodologik savodxonlikni shakllantirish.....	404
<i>Azimov Bekjon Ibrohimjon o'g'li</i>	
Oliy ta'lim tizimida iqtidorli talabalar bilan ishlash samaradorligini ta'minlash usullari.....	407
<i>Delov To'liqin Erkinovich</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarni badiiy asarlarni janriy xususiyatlariga ko'ra izohli o'qishga o'rgatish	410
<i>Gulmira Abdullayeva</i>	
O'zbekiston bokschilarining dunyo reytingida yetakchi o'rinlarni egallashining asosiy omillari	413
<i>Insapov Ismoil Tuychaliyevich</i>	
Improving Learners' Engagement Through Game-Based Techniques in Language Education	416
<i>Ismailova Ma'rifat Bakhrambek kizi</i>	
STEAM yondashuvi boshlang'ich ta'limda ijodiy fikrlashni rivojlantirishning zamonaviy kaliti sifatida	421
<i>Jo'rayeva Nasiba Komil qizi</i>	
O'quvchilarni milliy qadriyatlar asosida tarbiyalashning ijtimoiylashuvi	426
<i>Jo'rayeva Sayyora Vahobjon qizi</i>	
O'smirlarda xarakter aksentuatsiyasining o'ziga bo'lgan ishonch rivojlanishiga ta'sirining psixologik xususiyatlari	429
<i>Jurayev Xaydarjon Odilboyevich</i>	
O'spirinlarda agressiv xulqqa ta'sir qiluvchi omillar	433
<i>Konratbayeva Ayjamal Bazarbayevna</i>	
Rus va o'zbek tillarida chorvachilik terminlarining qiyosiy tahlili.....	436
<i>Kurbanova Guzal Abduraximovna</i>	
Texnologiya darslarida murakkab mexanizmlarni o'qitishning zamonaviy usullari	441
<i>Mamadaliyev Furqat Xolmamatovich</i>	
Umumta'lim maktab o'qituvchilarining sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish madaniyatini shakllantirish usullari	446
<i>Mamatova Fazilat Ixtiyorovna, Xolmirzayeva Zebo Ravshan qizi</i>	
Nutqda badiiy tasviriy vositalardan foydalanish yo'llari.....	450
<i>Murodova Farangis G'anisherovna</i>	
Kichik yoshdagi o'quvchilarning yozma savodxonligini oshirish yo'llari.....	454
<i>N. Abduvaliyeva, M. Odinajonova</i>	
Kichik maktab yoshidagi nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar shaxslararo munosabatini korreksiyalashda ertak terapiyasidan foydalanish	458
<i>Nig'matova Nodirabegim Lutfillo qizi</i>	
Boshlang'ich sinf matematika darslarida o'quvchilarning mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish	463
<i>O'rinova Ro'zigul Jumanazar qizi</i>	
Voleybol o'yinida blok qo'yish texnikasini o'rgatishda yangi pedagogik yondashuvlar	467
<i>Qambarov Kozimjon</i>	
Texnik yo'nalishda tahsil olayotgan talabalarga ingliz tilini o'qitishning yangi texnologiyalari	472
<i>Babayeva Gulnozaxon Latibjonovna</i>	
Maktabgacha ta'lim sifatini oshirishda pedagog malakasining roli	481
<i>Davlatova Dildora Nuriddinovna</i>	
Talabalarda sog'lom turmush tarzini rivojlantirishning pedagogik tamoyillari	485
<i>Davronov Nurzod Ismoilovich</i>	
Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar: toifalari va tasniflash mezonlari	490
<i>Djurayeva Sohiba Barat qizi</i>	
Blum taksonomiyasiga asoslanib boshlang'ich sinf o'quvchilarining og'zaki va yozma nutqini rivojlantirish usullari.....	495
<i>Husenova Aziza Sharipovna</i>	
Tabiiy fan darslari jarayonida o'quvchilarda loyihaviy ishlarni tashkil etish ko'nikmasini shakllantirish	498
<i>Matniyazova Diyora Jumanazarovna</i>	
Boshlang'ich ta'limni modernizatsiya qilishning asosiy yo'nalishlari: innovatsion taraqqiyot, metodik yangiliklar va istiqbollari	501
<i>Nazarova Mohigul Akmalovna, Asatova Mashhura Asomiddin qizi</i>	

Kasbiy pedagogikani shakllantirish va rivojlantirish masalalari	506
<i>Sanaqulov Xamroqul Rizaqulovich</i>	
O'qituvchining shaxsiy fazilatlarini va suggestiv kompetentligining o'zaro bog'liqligi	513
<i>Shermatova Manzura Ikromjanovna</i>	
Tez qalamchizgilarda innovatsion texnologiyalarni qo'llash tajribasi	518
<i>Suyunov Navro'z Alisher o'g'li</i>	
Kognitiv tilshunoslik asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqini rivojlantirish	523
<i>Teshabiyev Dilmurod Raxmadjonovich, Madazimova Muxlisa Abdurashid qizi</i>	
Kombinatorik masalalar asosida ijodiy topshiriqlarni tuzish va ularning o'quvchilarga ta'siri	526
<i>Toshboyeva Saida Rahmonberdiyevna, Yusupova Latofat Abduqodir qizi</i>	
Linguodidactic Foundations for Enhancing Professional Competence in Practice-Oriented Language Education	530
<i>Uktamova Navruza Botir qizi</i>	
Audiovizual usul qo'llanilganda o'quvchilarning til ko'nikmalaridagi o'zgarishlarni baholash	535
<i>Umarov Aziz Avazovich</i>	
Ona tili – ART texnologiya va kreativlik fanida so'z san'atining omili sifatida	540
<i>X. Sanaqulov, Sh. Nurmatova</i>	
Etnopedagogik yondashuvning boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijtimoiylashuv jarayoniga ta'siri	543
<i>Xamroqulova Xilola Qosimjon qizi</i>	
Ajdodlarimiz o'g'itlari asosida o'quvchi-yoshlarda axloqiy sifatlarni shakllantirish texnologiyasi	547
<i>Xatamova Nilufar Xaydarovna</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kreativ o'qish madaniyatini rivojlantirishda generativ sun'iy intellekt texnologiyalarining didaktik imkoniyatlari	550
<i>Xayitova Firuza Abdullayevna</i>	
Rivojlangan mamlakatlarda maktabgacha ta'limning mazmuni va tarixiy taraqqiyoti	554
<i>Yoziyeva Umida Lutfullayevna</i>	
O'quv vaziyatlarini loyihalash orqali talabalar o'quv faolligini oshirish	558
<i>Zakirova Dilfuza Sayidolimovna</i>	
O'quvchilar orasida jismoniy faollikni oshirish uchun yangi ilmiy yondashuvlar	561
<i>Zaynobidinov Dilshodbek Qobilovich</i>	
Активные методы обучения как коммуникационная основа современного урока	566
<i>Ахмедова Мукаддас Ходиматовна</i>	
Инклюзия как путь к равным возможностям: развитие системы образования Узбекистана	570
<i>Баротова Шохсанам Бахтиёр кизи, Мауш Ребия Джамshedовна, Мурадова Дилфуза Махмудовна</i>	
“Qurilish konstruksiyalari” fanini o'qitishda kasbiy-amaliy kompetentlikni rivojlantirish	576
<i>No'manova Soxiba Ergashboyevna</i>	
Креативный педагогический подход в музыкально-теоретических и практических занятиях по искусству макама	582
<i>Нурматова Фируза Муминовна</i>	
Система упражнений по методике обучения средствам речевой выразительности узбекского языка	587
<i>Фаттахова Д. А.</i>	
Oliy ta'limda kompetensiyaga asoslangan o'qitish modellari	592
<i>Ernazarov Alisher Ergashevich, Chinqulova Gulmehra</i>	

TA'LIM TIZIMIDA MUSIQIY MADANIYATNI TAKOMILLASHTIRSHNING METODOLOGIK IMKONIYATLARI

Asqarova Xurshida A'zamjon qizi

O'zbekiston jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti
"Ijtimoiy-gumanitar fanlar" kafedrasida o'qituvchisi (PhD)

ORCID: 0009-0008-9137-1291

Annotatsiya: Ushbu maqolada yosh avlodni kamol toptirish, uning his-tuyg'ulari, dunyoqarashi, ma'naviyati va madaniyatlilik darajasini rivojlantirishda musiqa san'atining o'rni va ahamiyati ta'kidlab o'tilgan. Ta'lim tizimida musiqiy madaniyatni takomillashtirishning metodologik imkoniyatlari mohiyati ochib berilgan. Shuningdek, zamonaviy musiqiy ta'limni tashkil etishda qo'yiladigan muhim talablarning nazariy asoslari bayon etilgan.

Kalit so'zlar: madaniyat, metod, ijodkorlik, pedagog, musiqa, fan, nazariya, texnologiya, maqom, ta'lim.

Abstract: This article highlights the role and significance of musical art in fostering the younger generation, developing their emotions, worldview, spirituality and cultural maturity. The essence of the methodological possibilities for improving musical culture within the education system is revealed. The theoretical foundations of the essential requirements for organizing modern music education are also described.

Key words: culture, method, creativity, pedagogue, music, science, theory, technology, status, education.

Аннотация: В статье подчёркиваются роль и значение музыкального искусства в воспитании подрастающего поколения, развитии его эмоций, мировоззрения, духовности и уровня культуры. Раскрывается сущность методических возможностей повышения музыкальной культуры в системе образования. Также излагаются теоретические основы важных требований к организации современного музыкального образования.

Ключевые слова: культура, метод, творчество, педагог, музыка, наука, теория, технология, статус, образование.

KIRISH

Respublikamizda ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasi tasdiqlandi^[1], yoshlar ta'lim-tarbiyasi uchun qo'shimcha sharoitlar yaratishga qaratilgan kompleks chora-tadbirlarni o'z ichiga olgan beshta tashabbus amaliyotga tadbir etildi, ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan davlat ta'lim standartlari hamda fan o'quv dasturlari ishlab chiqildi, ta'lim sifatini baholash bo'yicha xalqaro tadqiqotlarda ishtirok etishning me'yoriy asoslari yaratildi. "Ijtimoiy sohani rivojlantirish hamda modernizatsiya qilish bo'yicha maqsadli dasturlarni amalga oshirish, musiqiy madaniyat, ta'lim, ilm-fan, adabiyot, san'at va sport sohalarini rivojlantirish, yoshlarga oid davlat siyosatini takomillashtirish"^[2] ustuvor vazifalar etib belgilangan.

Natijada yoshlarning musiqa san'atiga qiziqishini yanada oshirish, zamonning shiddat bilan o'zgarishi jarayonida Buxoro viloyatida yosh ijrochilarning "Music Talents" respublika ko'rik tanlovi, "Farg'ona-Toshkent maqom yo'llari" respublika ko'rik tanlovi, "Dirijyor, rejissyor va baletmeysterlar" respublika ko'rik-tanlovi, "Ona yurt ohanglari II" Xalqaro tanlovi, "Open Asia" Xalqaro tanlovi, "Iste'dod" Xalqaro tanlovi, "Xalqaro MUG'OM" tanlovi, "Buyuk ipak yo'li" Xalqaro folklor musiqa festivali, "Oltin ari" nomli Xalqaro festivali, "Xalqaro kamer va simfonik musiqa", "Navro'z sadolari", "Xalqaro jaz festivali", "Yosh balet ijrochilari", "Open Asia", "Boysun bahori", "Bahor nafasi", "Dunyo sadolari", "Nurli navolar", "Xalqaro baxshichilik san'ati", "Xalqaro raqs festivali", "Xalqaro O'zbekiston Jaz festivali", "Shashmaqom" kabi festivallarning o'tkazilish imkoniyatlari tobora kengaytirilib borilmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

XXI asrda axborot-kommunikatsiya ko'lamining keskin o'sib borishi, ma'naviy ehtiyojning oshishi yosh avlodni o'qitish va tarbiyalash vazifalarini yuqori darajaga ko'tardi. Ta'lim tizimida musiqiy tarbiya masalalariga har jihatdan tizimli yondashuv, ma'naviy-ma'rifiy ishlarni tashkil qilishda ilmiy asoslangan uslub va metodik vosi-

talarni joriy qilish o'quvchi yoshlarning madaniy, ijtimoiy hamda ma'naviyat orasidagi o'zaro aloqalarni yanada takomillashtirish imkonini beradi. Dunyoning rivojlangan mamlakatlarida musiqiy tarbiya jarayonining samaradorligini rivojlantiruvchi zamonaviy metodikalar interfaol metodlar nomi bilan yuritilmoqda. Zamonaviy musiqiy ta'limni tashkil etishda qo'yiladigan muhim talablardan biri ortiqcha ruhiy va jismoniy kuch sarf etmagan tarzda, qisqa vaqt ichida ko'zlangan natijalarga erishishdir.

Mahalliy olimlardan Q.Panjiyev o'zining "Umumiy o'rta ta'lim maktablarida musiqa darslarini o'qitishning sifat va samaradorligini oshirish masalalari" nomli maqolasida: "Bugungi kunda musiqa madaniyati darslarini ilmiy-metodik jihatdan har tomonlama takomillashtirib, zamon talabiga mos ravishda olib borish boshlang'ich sinf musiqa o'qituvchisi oldiga qo'yilgan dolzarb vazifalardan biri bo'lib hisoblanadi.

Umumiy o'rta ta'lim maktablarida musiqa o'qitish o'quvchilarni har jihatdan barkamol qilib tarbiyalashning ustuvor vositalaridan biridir. Musiqa madaniyati darslarida olingan bilim va ko'nikmalar chuqurlashadi, takomillashtirilib umumlashtiriladi. Musiqani tinglab, badiiy jihatdan mustaqil tahlil qilish, qo'shiq o'rgatish, musiqa savodi bo'yicha yetarlicha bilim olish ko'nikmasi shakllanadi va asta-sekin malakaga aylanib boradi. O'qituvchi o'quvchilarning musiqa san'atiga bo'lgan qiziqishlarini to'g'ri tashkil etishi, ularning musiqiy madaniyatini va ijodkorlik metodikasini takomillashtirishi, musiqa tinglash, kuylash va musiqa savodiga doir ko'rgazmali qurollar hamda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan keng foydalanib o'quv jarayonini tashkil etishi talab etiladi"^[7], – deya fikr yuritadi.

Respublikamizda ta'lim tizimida musiqiy madaniyatni yanada takomillashtirish jarayonida soha mutaxassislar va olimlar tomonidan yaratilgan darsliklar, o'quv qo'llanmalar, o'quv-metodik qo'llanmalar, o'quv-uslubiy ishlanmalar, tarqatma materiallardan samarali foydalanib kelinmoqda. Faqatgina shu manbalar bilan cheklangan qolmasdan, ta'lim berishning yangi uslub va usullarini ishlab chiqish, zamonaviy metodikalardan foydalanish lozim. Bilim – o'rganilgan ma'lumotlarni eslab qolish va qayta tushuntirib berishni anglatadi. Ko'nikma – o'rganilgan bilimlarni tanish vaziyatlarda qo'llay olish demakdir. Malaka – o'rganilgan bilim va shakllangan ko'nikmalarni notanish vaziyatlarda qo'llay olish va yangi bilimlar hosil qilishdir. Pedagogik faoliyat jarayonida "Musiqa madaniyati" fanini o'rgatish mobaynida ilg'or metodikalardan foydalanish hamda maktab, oila va madaniy muassasalarning o'zaro hamkorlikdagi faoliyatiga asoslanish yaxshi samara beradi.

Sozanda Odil Nazarov o'zining "Xalq cholg'ularida o'qitishda musiqiy asarlar ustida ishlash" nomli maqolasida pedagogik jarayonni quyidagicha izohlaydi: "Musiqiy asar bilan tanishuv va ijrochilik rejasini takomillashtirish jarayonida ustozona tajribaga asoslangan holda musiqiy asar bilan tanishib chiqib, asarni to'liq tahlil qilish rejasini takomillashtirish". Ta'lim tizimida zamonaviy metodikalardan foydalanib, o'quvchi yoshlarning musiqiy madaniyatini rivojlantirish, musiqiy-nazariy bilimlar va amaliy ijrochilik malakalarini takomillashtirishga qaratilgan ilmiy izlanishlar hamda amaliy ishlarning samarali natijasi ta'kidlab o'tilgan muammolar yechimi bilan izohlanadi. Ta'lim tizimida musiqiy madaniyatni rivojlantirishda o'qituvchi tomonidan to'g'ri tanlangan pedagogik texnologiyalar o'quvchilarga bilim berish, ularni kreativ tarbiyalashda o'z samarasini ko'rsatadi.

"Musiqa madaniyati" fani o'zining vazifasiga ko'ra ham san'at, ham tarbiya darsi hisoblanib, uni rang-barang, sarmazmun va qiziqarli tashkil qilish har bir pedagogdan mukammal reja va pedagogik mahorat talab qiladi. Mazkur nazariy bilimlar berish asosida ma'lum bir faoliyat, ko'nikma, malaka hamda musiqiy madaniyatni rivojlantirish metodikasini takomillashtirishni nazorat qilish, o'quvchilar tomonidan egallangan nazariy va amaliy bilimlar natijasini baholash o'qituvchidan yuksak pedagogik mahoratni va ta'lim jarayoniga nisbatan yangicha yondashuvni talab etadi. Ta'lim tizimida musiqiy madaniyatni rivojlantirish metodikasini takomillashtirishdagi faollikni oshiruvchi, ta'lim-tarbiya jarayonining samaradorligini kafolatlovchi pedagogik texnologiyalarni qo'llashga doir katta tajriba to'plangan bo'lib, bu tajriba asosini interfaol metodlar tashkil etmoqda"^[3].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Angliyada "Take It Away" dasturining ishlab chiqilishi musiqiy cholg'u asboblarning dolzarbligini namoyon etdi va ommalashishiga sabab bo'ldi. Angliyada Dj. Bullning "Parfeniya", Fransiyada F. Kuperon va J. Ramolarning "Barmoq mexanikasi metodi", Germaniyada F. Baxning "Klavirdagi ijroning haqiqiy san'at tajribasi", Xitoyda "Shiszin", Yaponiyada R. Lining "Iemoto Seidou tizimi", Italiyada D. Dirutaning "Transilvan", Rossiyada A. Yafalyanning "Boshlang'ich sinflarda musiqiy tarbiya nazariyasi va metodikasi" va A. Ziminaning "Kichik yoshdagi bolalar musiqiy tarbiyasi asoslari va rivojlanishi", hamda L. Shkolyarning "Maktabda musiqa ta'limi" metodikalari asosida^[9] ta'lim tizimida musiqiy madaniyatni rivojlantirish metodikalari takomillashtirilgan.

Musiqa san'atining asosiy vazifalaridan biri – ta'lim tizimida musiqiy madaniyatni rivojlantirish metodikasini takomillashtirish, tanlangan musiqiy asarlarni tinglash, chuqur idrok etishni emas, balki o'quvchilarning shu san'at bo'yicha "Musiqa madaniyati" darslarida o'rganayotgan kuy-qo'shiqlarni tafakkurlarida rivojlantirishni taqozo etadi. Modomiki shunday ekan, umumiy o'rta ta'lim maktablarida olib borilayotgan "Musiqa madaniyati" darslari mohiyatini bugungi kunda musiqa pedagogikasi nuqtai nazaridan o'zlashtirish, dars mashg'ulotlarini zamonaviy pedagogik metodikalar asosida tashkil etish maqsadga muvofiqdir^[8]. Buning uchun o'qituvchi

yuqori darajadagi pedagogik texnologiyalarni yaxshi egallagan, zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanishda chuqur tajriba va malakaga ega bo'lishi, dars ishlanmalarini o'quv elektron modul va sillabuslar asosida yaratgan bo'lishi lozim.

TAHLIL VA NATIJALAR

Bugungi kun musiqa madaniyatining asosiy maqsadlaridan biri musiqa nazariyasi va amaliyotini bir-biri bilan bog'lash, ularning uyg'unligi hamda ta'sirchanligini ta'minlash orqali bilimli, ijodkor, madaniyatli yoshlarni tarbiyalab yetishtirishdir. Ta'lim tizimida musiqiy madaniyatni rivojlantirish metodikasini takomillashtirish bo'yicha cholg'u ijrochiligi faoliyatini bosqichma-bosqich rivojlantiruvchi kategoriyalar:

Birinchi bosqich – dastlab, xalq xirgoyilari va boshqa asarlarni o'z ichiga oluvchi, tanlangan musiqiy cholg'uda ijro jarayonida bo'lajak sozanda uchun qulay bo'lgan repertuar tanlanadi, ijrochilikka xos barcha qoidalar ishlab chiqiladi:

- musiqiy asar qaysi janr (tur)ga mansubligi;
- asar tonligi;
- uning shakli;
- ijro uslubi va kompozitor ijodiga (qaysi davrga mansubligi) qisqacha ta'rif;
- cholg'u ijrochiligida dinamik tuslarni his qila olish, o'zi ijro etgan kuylarning ijrochilik saviyasi va badiiy sifatini anglash.

Ikkinchi bosqich – cholg'uda ijro qilish asosan individual shaklda tashkil qilinib, o'quvchi musiqiy asarni chalishdan avval turli gammalar, mashqlar va etyudlarni cholg'u ijrochiligiga mos yo'nalish va uslublarda, ijro uslublari murakkab bo'lganlarini esa ustoz bilan birgalikda ham ijro qilishi mumkin bo'ladi. Maxsus gamma va mashqlar musiqiy asarni mukammal o'zlashtirishda va ijrochilik mahoratini oshirishda turtki bo'ladi.

Uchinchi bosqich – musiqiy asarni ijro qilish jarayonini tashkil etish bo'lib, pedagog va o'quvchi kuyning matni, ijro imkoniyatlari hamda ifoda vositalari bilan tanishadi. Asarning texnik imkoniyatlari, ijro vaqtida o'quvchi uchun murakkab va qiyin bo'lgan qismlari bo'laklarga bo'lingan holda o'rganilib boriladi. Ijro etish harakatlari qo'pol va beo'xshov bo'lmasligi, biroq nozik, chiroyli bo'lishi lozimdir. Bu jarayon yetuk mutaxassislarning ijrolarini magnit lentasi yoki video yozuvlaridan tinglab, tomosha qilish orqali shakllantiriladi. Bu jarayonda mas'uliyat pedagogdan o'ziga xos mahoratni talab etadi.

Yakuniy bosqich jarayonida asar frazalar shaklida ijro qilinishi maqsadga muvofiq bo'ladi. Albatta, bunda fortepiano jo'rligida, ya'ni jo'rnavoz sozanda bilan hamohang ijro asarning yaxlit yoritilishini ta'minlab beradi. Metod o'zi nima? Qanday didaktik imkoniyatlarga ega? Musiqa ta'lim jarayonida metodlarning o'rinli, maqsadga muvofiq qo'llanilishi qanday samaralar berib kelmoqda? Metod so'zi yunoncha "metodos" so'zidan olingan bo'lib, bilish yoki tadqiqot yo'li, nazariya, ta'limot, voqelikni amaliy va nazariy egallash, o'zlashtirish, o'rganish, bilish uchun yo'l-yo'riqlar, usullar majmuasi, falsafiy bilimlarni yaratish va asoslash usuli kabi ma'nolarni anglatadi.

Metod – o'qituvchining o'quvchilar bilan dars jarayonida muntazam ravishda foydalaniladigan, o'quvchilarga dars davomida aqliy qobiliyatlarini va mavzuga bo'lgan qiziqishlarini bayon eta olishda, bilim hamda ko'nikmalarini mukammal tarzda egallashda va ulardan amaliyotda foydalana olish imkonini beruvchi metodik ish usuli hisoblanadi. Musiqali harakatlar, murakkablashgan ijro shtrixlari hamda ijodkorlik faoliyatlarini amalga oshirishda didaktik o'yin uslublari va interfaol metodlardan keng foydalanish tavsiya etiladi. Ta'lim tizimida zamonaviy ta'lim metodlaridan foydalanib, dars davomida treninglar o'tkazish va ilg'or ta'lim metodlarini amaliyotga joriy qilish orqali pedagogik jarayonga yangicha yondashib, boshlang'ich sinf o'quvchilarini global tafakkur, kompetentlik, professionallik, yuqori darajadagi samaradorlikka erishish, ta'lim tizimida musiqiy madaniyatni rivojlantirish metodikasini takomillashtirishga olib keladi.

Respublikamiz ta'lim tizimida musiqiy madaniyatni rivojlantirish metodikasini takomillashtiruvchi, ta'lim-tarbiya samaradorligini kafolatlovchi pedagogik texnologiyalarni qo'llashga doir ko'plab interfaol metodlardan unumli foydalanilib kelinmoqda. Interfaol metodlar bugungi kunda eng ko'p foydalanilayotgan va barcha turdagi dars jarayonlarida, turli mavzularda keng qo'llanib kelinayotgan metodlardan hisoblanadi. Bu kabi metodlar pedagoglar tomonidan o'rinli, maqsadli va samarali qo'llanishi ta'lim tizimida cholg'u ijrochiligi, ijodiy faoliyat yuritish, kreativ fikrlash, musiqiy tahlil qilish, turli davrlar orasidagi musiqiy bog'liqlikni topa olish qobiliyatlarini rivojlantirish uchun keng imkoniyat yaratib beradi. Hozirgi kunda ilg'or pedagogik metodlar asosida o'qitish haqida turli-tuman fikrlar, qarashlar va yondashuvlar mavjud. Musiqa madaniyati darsini zamonaviy, ilg'or pedagogik texnologiya asosida o'qitishni yo'lga qo'yish, boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun tushunarli va qiziqarli tashkil etish, tinimsiz izlanish pedagogning muhim vazifasi bo'lib qolmoqda.

Ta'lim tizimida musiqiy madaniyatni rivojlantirish metodikasini takomillashtirish bo'yicha XX asr musiqiy pedagogika amaliyoti bilan bog'liq E.Abdulin, Yu.Aliev, B.Asafev, V.Beloborodov, N.Vetlugina, N.Grodzenskaya, D.Kabalevskiy, R.Rigina, M.Rumer, V.Sokolov, V.Shchaskaya va boshqa ko'plab olimlar tomonidan yaratilgan metodik risolalarda musiqa faoliyati turlari bo'yicha qo'llaniladigan ko'plab metod va usullar keltirilgan. Musiqa o'qitish metodlari "Musiqa madaniyati" darslarida o'qituvchi va o'quvchilarning o'zaro birgalikdagi faoliyatlari asosini tashkil etadi. O'qituvchi dars jarayonida qo'llaniladigan barcha metodlar asosan o'quvchilarda odob-axloq, badiiy barkamollikni tarbiyalash, musiqiy madaniyatni rivojlantirish metodikasini takomillashtirish, musiqiy idrokni boshqarish va cholg'u ijrochiligini shakllantirishga qaratilgan bo'lishi lozim. Musiqa madaniyati darslarida asosan quyidagi metodlar orqali o'quvchilarda musiqiy madaniyatni rivojlantirishda foydalaniladi: og'zaki, ko'rgazmali-informativ, badiiy-amaliy. Og'zaki metod (hikoya, suhbat, tushuntirish, izohlash, ilova) mazkur metod yordamida musiqiy asar qaysi davrga mansubligini ochishga yordam beradi, asarning badiiy ijrosiga erishishga zamin hozirlaydi, boshlang'ich sinf o'quvchilarining cholg'u ijrochiligi yo'nalishlarini tanlashga bo'lgan qiziqishi yanada ortadi. Og'zaki metodlarni qo'llash o'quvchilarning yoshiga, musiqiy savodxonligining qay darajada shakllanganligiga hamda tanlangan musiqiy asar xarakteriga bog'liq.

Pedagog ushbu metodni qo'llash jarayonida o'quvchiga berilgan ma'lum bir asar to'g'risida qisqacha bayon etib berishi maqsadga muvofiqdir. Musiqiy annotatsiya – o'quvchi yoshlarga musiqiy asar mualliflari, asarning qaysi janrga mansubligi, xarakteri, o'lchovi, badiiy obraz vositalari, musiqiy ifodasi va texnik imkoniyatlari xususida batafsil ma'lumotlar bayon etiladi:

1. Kompozitorning hayoti va ijodi yo'lida hikoyabop voqea va lavhalar (I.Bax, L.Betxoven, I.Brams, F.Shopen, K.Debussy, Y.Gaydn, F.List, V.Mosart, F.Mendelson, F.Shubert, R.Shuman, P.Chaykovskiy, A.Vivaldi, Hoji Abdulaziz Abdurasulov, Yu.Rajabiy va boshqalar);
2. Musiqiy asarning yaratilish tarixi, janri, stili, davrlarga xos ma'lumotlar (Renessans, barokko, klassitsizm, romantizm, impressionizm, konstruktivizm, neoklassitsizm, zamonaviy musiqa);
3. Yirik cholg'u va sahna asarlari obrazlari to'g'risida tushuncha (U.Musayevning "To'maris" baleti, A.Mansurovning "Hayvonlar sultoni", S.Yudakovning "Maysaraning ishi", M.Ashrafiyning "Dilorom", T.Jalilovning "Tohir va Zuhra" musiqali dramasi va hokazo).

Suhbat metodi o'quvchi yoshlarni mustaqil ijodiy fikrlashga, musiqani faol va qiziqish bilan idrok etishga undaydi. Tinglangan musiqiy asar yuzasidan bo'ladigan fikr almashinuvi jarayonida mahoratli o'qituvchi muammoli texnik holatlar, musiqiy tahlil, badiiy taqqoslash orqali o'quvchilarga musiqiy asarning o'ziga xosligini tushuntirib berishi lozim. Pedagogning mahorati ifoda vositalarining o'ziga xosligini, musiqiy obrazlarning aniq poetik tavsiflarini, musiqiy asar bilan bog'liq hayotiy qiyoslashlarni to'g'ri tasvirlay olishida namoyon bo'ladi.

D.Kabalevskiy suhbat metodiga musiqa darsini o'tkazish shakli sifatida katta ahamiyat beradi. U o'zining "Bolalarga musiqa haqida qanday so'zlash lozim" nomli kitobida suhbatning "hikoya-suhbat" va "suhbat-dialog" turlarini keltiradi. "Hikoya-suhbatlar jarayonida asarning fragmentini tinglatish o'qituvchi va o'quvchilar muloqotini yanada to'ldiradi. Tushuntirish va izohlashlar musiqa savodi elementlari bilan bolalarni tanishtirishda, cholg'ularda ijroga o'rgatishda, qo'shiq aytirish, ritmik harakatlarni bajarishda qo'llaniladi", degan metodikani ilgari surgan.

Ko'rgazmali-informativ metod musiqiy asarni cholg'u ijrochiligida namoyon etish, musiqali iqtibos (sitata), illyustratsiya (ilova), audio, video, harakatli-ko'rgazmali, reproduksiya, portret va nota yozuvlaridan iborat. Cholg'u ijrochiligida ko'rgazmalilikning harakatlanuvchi va ko'rib idrok etish turlari mavjud bo'lib, eshituv ko'rgazmaliligi musiqiy asarning audio mp3 formatidagi ko'rinishidir. "Musiqaning jonli yangrashi darsda asosiy ko'rgazma bo'lib xizmat qiladi" ^[4], – deb yozadi N.L.Grodzenskaya.

Musiqani tinglash, idrok etish, his qilish va eshitish murakkab jarayon bo'lib, har bir musiqiy asarning mazmuni o'zaro bog'liqlikdagi badiiy ifoda vositalari majmuasini o'zida namoyon etadi. Shu maqsadda o'quvchilarni avvalo tinglash malakasini rivojlantirish va musiqiy asarning o'lchovi, ritmik harakati, usulini aniqlashni o'rgatish talab etiladi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida musiqiy madaniyatni rivojlantirish metodikasini takomillashtirishda harakatlanuvchi va ko'rib idrok etish ko'rgazmalilik usulini qo'llash, nota yozuvlari, tovush balandligi, metroritm, lad munosabatlari, shakl va janr turlari bilan tanishtirish yaxshi samara beradi. Badiiy-amaliy metodlar yosh avlodni malaka va ko'nikmalarni takomillashtirishga qaratilgan metodlarga aytiladi. Badiiy-amaliy metodlar vositasida o'quvchilarda cholg'u ijrochiligi, individual imkoniyatlari, ijro mahorati, texnik va musiqiy madaniyatni rivojlantirish kompetensiyalari shakllantiriladi. Cholg'u ijrochiligida improvizatsiya qobiliyati, ijodkorlik malakalarini o'stirish uchun mustaqil ijod, rag'batlantirish, taqqoslash va undash kabi vositalar ko'mak beradi.

"Aufakt" metodi: pedagog O'zbekiston Davlat Madhiyasini kuylab beradi. Madhiya tugagan harfga o'quvchilar bolalar uchun yaratilgan kuy-qo'shiqlardan ijro etib davom ettirishlari kerak bo'ladi. Jarayon davomida o'qituvchi o'quvchilardan ijro etilgan kuy-qo'shiqlar muallifini topishni qo'shimcha vazifa sifatida topshirishi

mumkin. "Auftakt" metodi boshlang'ich sinf o'quvchilarini yanada faollikka chaqiradi va ritm, shtrix, tovush atakasi qoidalariga amal qilishni o'rgatadi.

Musiqiy cholg'ular pantomimasi metodi: bu jarayonda o'quvchilar doira shaklida o'tirib oladilar va o'qituvchi ularga musiqiy cholg'ularning rasmini tarqatadi. O'quvchilarning vazifasi cholg'uda qanday holatda kuy ijro etilishini harakatlar bilan ko'rsatishdan iborat. Qolganlar esa kuzatib, qaysi cholg'u ko'rsatilayotganini topishlari kerak. Masalan, rasmda nay cholg'usi aks etgan bo'lsa, stulda o'tirgan holda qo'l harakati bilan ijro holatini ko'rsatib berishi lozim bo'ladi. Shu tarzda karnay, surnay, g'ijjak, chang, rubob, dutor, fortepiano cholg'ulari mos pantomima harakatlari bilan tasvirlanadi, o'quvchilarning musiqiy cholg'ular to'g'risidagi bilimi shu tarzda baholanadi. Dars yakunida cholg'ular rasmlari ekranda namoyish etiladi, g'olib ishtirokchilar katakchalarga cholg'u nomlarini tezkorlik bilan yozib to'ldirishlari lozim bo'ladi.

Asarlar kontrasti metodi: bu metod orqali yosh avlodni musiqiy asarni idrok ettirish, shuningdek ularda musiqiy madaniyatni rivojlantirish metodikasini takomillashtirish mumkin. Badiiy-pedagogik tahlil jarayonida o'qituvchi qo'ygan affektiv vazifalarga javob berish uchun o'quvchilar musiqiy asarni diqqat bilan tinglashlari, musiqiy obrazning xarakteri, lad turlarini kuzatishlari va taassurotlarni his qilishlari lozim bo'ladi.

1-rasm: Musiqiy cholg'ular

Ushbu metod cholg'u ijrochiligi ta'limining individualligini, pedagogikaning kognitiv sohasini egallashda, musiqiy madaniyatni rivojlantirish metodikasini takomillashtirishda yaxshi samara beradi. Musiqiy qobiliyati kam bo'lgan o'quvchilar uchun musiqa asarlaridagi kontrastni aniqlash va taqqoslash ularda qiziqish hissini uyg'otadi. Masalan, "Norim-norim" bilan "Dilxiroj" kuylarini taqqoslagan holda bolalar asarlardagi qadriyatlar yo'nalishlari va musiqiy munosabatlarni o'zlashtirishga hamda umumiylik jihatlarini aytishga qiynaladilar. Biroq

“Dilxiroj” kuyi bilan F. Sodiqovning “Tonggi sado” kuyini taqqoslaydigan bo'lsak, boshlang'ich sinf o'quvchilari asarlardagi tafovutni va umumiylikni tez anglaydilar. “Tonggi sado” asaridagi mayinlik, kuychanlik, kuyning aylanuvchan harakatga egaligi, “Dilxiroj” esa sho'x, shaxdam, quvnoq xarakterga boyligini his etadilar. Ushbu ikki kuy raqs janriga mansubligi bilan ulardagi umumiylikni his qilish qiyin emas. Shu tarzda pedagog asarlardagi kontrast umumiylikni aniqlagan holda vazifalarni belgilashi maqsadga muvofiq bo'ladi.

Psixomotorika metodi: sinf ikki guruhga bo'linadi. Darslarda o'rganilgan asarlardan birini birinchi guruh cholg'uda ijro etib boshlab beradi, birinchi jumla tamomlangach, ikkinchi guruh asarni davom ettirishi kerak bo'ladi. Qaysi guruh eng ko'p to'g'ri va aniq davom ettira olsa, shu guruh har bir kuy uchun 5 balldan qo'lga kiritib boradi va keyingi kuyni boshlash imkoniyatiga ega bo'ladi. To'plangan ballar orqali g'olib guruhni aniqlash vazifasi pedagogga yuklatiladi. “Psixomotorika” metodi orqali o'quvchilarda musiqiy madaniyatni rivojlantirish metodikasini takomillashtirish, cholg'u ijrochiligida manipulyatsiya, musiqiy asarlarni tez va chaqqon o'zlashtirish, ijrochilik texnikasini muvofiqlashtirib boshqarish koordinatsiyasini rivojlantirish mumkin.

Agogika metodi: o'quv maqsadlarining qat'iy va ishonchli tizimini yaratish, o'quvchilarda musiqiy madaniyatni rivojlantirish metodikasini takomillashtirish uchun pedagog o'quvchilarga yaxshi tanish bo'lgan musiqiy asar sur'atini va ma'lum bir ifoda vositasini o'zgartirgan holda ijro etib berishi lozim bo'ladi. O'quvchilar esa musiqaning xarakteri o'zgargan yoki o'zgarmaganligini aniqlashlari kerak bo'ladi. Vazifani bajarish jarayonida o'quvchilar sur'at turlarining qanchalik ahamiyatga ega ekanligini, musiqa ifoda vositalarining ahamiyatini va zaruriyatini to'liqroq anglab yetadilar. Masalan, o'qituvchi “Yallama yorim” yoki “Andijon polkasi” xalq kuylarining ritmini soddalashtirib, sur'atini sekinlashtirib ijro etadi, o'quvchilar qo'shiqdagi o'ynoqi, hazil, quvnoq xarakter yo'qolganini, asar mazmuni butunlay o'zgarganligini yaqqol his etadilar. Yosh avlod ritm va sur'atning ushbu kuylarda yetakchi ifoda vositalari ekanligi haqida tushunchaga ega bo'ladi.

“Aleatorika” metodi: mashhur kompozitor, bastakor yoki biror musiqiy cholg'u chizilgan qog'oz qalpoqlar birin-ketin o'quvchilarga ko'rsatiladi. O'quvchilar kompozitorning ismi-sharifini hamda musiqiy cholg'ularning nomini topishlari kerak bo'ladi. Rasmda nima aks etganining nomini to'g'ri topgan o'quvchiga o'sha qog'oz qalpoq kiydiriladi va baholanadi. Natijada o'quvchilar bilimi yanada oshadi, rivojlantirish mahorat imkoniyatlari shakllanadi.

“Bolalarni san'atga o'rgatish nihoyatda murakkab...”^[6], – deya ta'kidlaydi taniqli kompozitor, pedagog D. B. Kabalevskiy, “..... hamma murakkabligi shundaki, ularni emotsional tarzda qiziqitirmay turib chinakam san'atga o'rgatish mutlaqo mumkin emas.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida musiqiy madaniyatni rivojlantirish metodikasini takomillashtirishda ularni Musiqa madaniyati darsiga qiziqitirish birinchi navbatda cholg'u ijrochiligi uchun tanlanadigan repertuar va uni ijro etish usuli, uslublari va texnologiyalariga bog'liq. Yosh ijodkorlar uchun tanlanadigan asarlar repertuarining asosiy mezonlari ularning yoshi, qiziqishi, bilim va ko'nikmalari darajasiga bog'liq bo'lib, qo'llaniladigan texnologiyalar ham ko'proq didaktik o'yinlardan tashkil topishi maqsadga muvofiq. Quvnoq, sho'x, raqs janrida va musobaqa tarzida uyushtiriladigan didaktik o'yinlar bolalar bilgan ertak qahramonlari, flora va fauna dunyosi, tabiat manzaralari bilan bog'liq bo'lishi o'quvchilarda Musiqa madaniyati faniga nisbatan qiziqish uyg'otadi.

Pedagogik texnologiya turini tanlashda dars mashg'ulotlarida qaysi darajadagi bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirish nazarda tutilganligiga ahamiyat berilishi lozim. Dars jarayonida qo'llanilishi mumkin bo'lgan o'yin texnologiyalarining ko'plab turlari mavjud. Mazkur texnologiyalar o'quvchilarning yosh xususiyatlarini inobatga olgan tarzda yoki individual mashg'ulotlarga mo'ljallangan bo'ladi. Bugungi kunda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni o'quv jarayoniga tadbiiq etishga bo'lgan talabning ahamiyati kundan-kunga ortib bormoqda. Pedagogik texnologiya va interfaol metodlar boshlang'ich sinf o'quvchilarini puxta bilim va malakalarni egallashlarida qulaylik tug'diradi. Shu o'rinda tajriba-sinov ishimizda qo'llagan ayrim texnologiyalarga to'xtalib o'tamiz.

“Variatsiya” o'yini: o'qituvchi kontr oktavada 4/4 o'lchovda chorak notani har bir hissada ijro etadi va qaysi hayvon shunday og'ir yurishini o'quvchilarga savol sifatida beradi. O'quvchilarga bir nechta hayvon nomlari variant sifatida aytiladi: toshbaqa, quyon, ayiq polvon va boshqa hayvonlar misol bo'lishi mumkin. Keyingi hayvonni topish uchun o'qituvchi yuqori registrda mayda tremolalar bilan kuy ijro etadi va so'raydi: “Qaysi hayvon shunday tez yuguradi?”, o'quvchilar o'ylab javob berishlari kerak bo'ladi. O'quvchilarga fil, quyon, tulki kabi bir nechta variantlar aytiladi. O'yin shu tarzda davom etadi. To'g'ri javob bergan o'quvchilar o'qituvchi tomonidan rag'batlantiriladi. Bu kabi musiqiy o'yinlar orqali musiqa ritmlarini o'ynoqi tarzda o'rganish boshlang'ich sinf o'quvchilarida musiqiy madaniyatni rivojlantirish metodikasini takomillashtirishda yaxshi samara beradi.

“Vibrato” o'yini: ushbu o'yin boshlang'ich sinf o'quvchilarining musiqiy madaniyatini rivojlantirish metodikasini shakllantiradigan qiziqarli o'yin hisoblanadi.

“Vibrato” o'yini reaksiya tezligini, texnik mahoratini oshirishga va musiqiy ko'nikmalarni takomillashtirishga yordam beradi. Raqs uchun pedagogga bir nechta musiqiy kompozitsiyalar kerak bo'ladi. Musiqa ijro etilayotganda o'quvchilar raqsga tushishlari va musiqa to'xtaganda raqs pozasida “muzlab qolishlari” darkor. Bolalar atrofidagi sinfdoshlari qanday kulgilli pozalarda qolib ketganini ko'rib, kreativlik qobiliyatlari rivojlanadi. Didaktik

o'yinlar bolalarning asosiy faoliyat turi bo'lib, ular orqali uyalchang, tortinchoq o'quvchilar iqtidorini ochib berish imkoniyati yaratiladi va baholash etalonini ishlab chiqish mumkin.

O'yin metodikasi jihatidan fanga, syujetli, rol ijrochisi, tadbirkorlik, andozaviy, drammalashtirish turlariga ajratiladi. Muammoli vaziyat nuqtai nazaridan yondashilganda o'yinlar boshlang'ich sinf o'quvchilarining musiqiy madaniyatini takomillashtirish bilan birga ularning improvizatsiya qilish qobiliyatini o'stiradi. Shu sababli turli ijtimoiy-psixologik tavsifga ega o'yinlardan ta'lim jarayonida foydalanish o'z samarasini ko'rsatadi. Aynan faol o'qitish metodlari ham ana shunday o'yinlarga tayanilgan holda tashkil etiladi. Har bir o'yin o'zining davom etish muddatiga va oson yoki murakkablik darajasiga ega^[5].

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlab o'tishimiz joizki, zamonaviy ta'lim tizimida o'qituvchi va o'quvchi, o'quvchilar hamda o'qituvchining hamkorligi o'zaro muloqot va bir-biriga ko'rsatadigan ta'siri pedagogik talablar asosida tashkil topishi lozim. Bunday jarayonda o'quvchilar bilan hamkorlikda ishlash malakalari shakllanadi. An'anaviy metodik ishlanmalardan farqli ravishda, ta'limning pedagogik texnologiyasi jarayon markazida ta'lim oluvchilarga qaratiladi hamda ularning o'qituvchi bilan birgalikdagi faoliyatini tizimli ravishda hisobga oladi. Natijada pedagogik texnologiyalar o'quv materialining mazmunli va chuqur o'zlashtirilishi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratib, o'quvchilarning faol, samarali va maqsadga yo'naltirilgan ishtirokini ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. "Xalq ta'limini boshqarish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 5-sentyabrdagi PF-5538-son farmoni. <https://lex.uz/ru/docs/-3893445>
2. "O'zbek milliy maqom san'atini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-3391-son qarori. 2017-yil 17-noyabr. – T., 2017. <https://lex.uz/docs/-3581613>
3. 2022-yil 21-iyundagi PQ-289-son "Pedagogik ta'lim sifatini oshirish va pedagog kadrlar tayyorlovchi oliy ta'lim muassasalari faoliyatini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori. <https://lex.uz/docs/-6079561>
4. Егоров А. Основы хорового письма. Т., 1937. 192 с.
5. Kavilova D. A. Oliy ta'lim muassasalari talabalarida musiqiy-ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish. P.f.f.d. dissertatsiyasi. – B. 85.
6. Кабалевский Д. Прекрасное пробуждает доброе. М., 1973. 182 с.
7. Kavilova D. A. Oliy ta'lim muassasalari talabalarida musiqiy-ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish. P.f.f.d. dissertatsiyasi. – B. 82.
8. Orhan Şalik Gökyay. Dede Korkut hikayeleri. Kabalcı Yayıncılık – Istanbul, 2013.
9. Клобукова Н. Ф. Западная музыкальная культура в Японии периода Мэйдзи (1868–1912): Заимствование и адаптация. Автореферат дисс. канд. культурологии. Москва, 2018. – 36 с.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
  - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
  - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
  - 13.00.03 Maxsus pedagogika
  - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
  - 13.00.07 Ta'limda menejment
  - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
  - 07.00.00 Tarix fanlari
  - 19.00.00 Psixologiya fanlari
  - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
  - 02.00.00 Kimyo fanlari
  - 03.00.00 Biologiya fanlari
  - 09.00.00 Falsafa fanlari
  - 10.00.00 Filologiya fanlari
  - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №12

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.